

A KÉPZŐINTÉZETI TANTERVJAVASLAT.

A kitűzött négy év alatt az új tantervnek három fogyatkozása tűnt ki. Ezek elseje, hogy az 1882. évi változtatás nem csupán tantervi, hanem szervezeti változtatás lévén, illet nem szabad lett volna törvényhozáson kívül eszközölni. A felekezeti képzők ugyanis nem lévén kötelezve törvény által a negyedik osztály felállítására, nagyobb részint három osztályúak maradtak, s az állami képzőknek veszedelmes concurrentiát csináltak, mely az állami képzők ijesztő mérvű elnéptelenedésében nyert kifejezést. A második hiba volt a művészeti tantárgyak mostoha sorsban való részesítése. A zeneórák száma a kétszeres óraemelés után sem emelkedett, sőt a rajz és széprás óráinak száma 9-ről 7-re szállítottatott alá. A harmadik hibául tűnt ki, hogy bár a *gyakorlati szakképzést* bővíteni kívánta a tanterv a *tanítási gyakorlatokkal*, azonban nem tudta azokat kellőképp organisálni. A III. osztály heti egy órán, a IV. osztály heti két órán tart próbatanítást (a tanterv ugyan nem jelöli ezt meg így szabatosan); ezenkívül a IV. osztály hetenkint két órán a gyakorlóiskolai tanító jelenlétében tart *gyakorlati tanítást*. Ez intézkedésben a gyakorlóiskola érdeke volt veszélyeztetve. Ha ugyanis ezen heti öt óra a rendes népiskolai óraszámom felül rendeztetik, akkor a gyakorlóiskolai gyermekek túlterhelésére vezetett; ha pedig a népiskolai óraszámom belül állapítottatott meg, akkor veszélyeztetve volt a gyakorlóiskolának, mint minta-népiskolának célja és reputatiója, melyet oly nehezen sikerült megállapítani, mely pedig okozza, hogy intelligens szülők is szívesen adják gyermekeiket a gyakorlóiskolába.

De a képzőintézeti növendékekre nézve is kétes becsüek voltak ezen külön tanítási gyakorlatok. Eltekintve attól, hogy igazi tanítási gyakorlatra még ez óraszám is kevés, még inkább alászállította ezek becsét az, hogy miután az eredményért a gyakorlóiskola irányában a növendék nem volt (nem is lehetett) felelős, e tanítási gyakorlatok is a a próbatanítások színvonalára szálltak alá. Több helyen maguk a gyakorlóiskolai tanítók indítványozták ezen kellő előkészület nélküli gyakorlati tanítások beszüntetését. Ha a tanterv valódi tanítási gyakorlatot akart behozni, akkor követnie kellett volna azon tanárok javaslatát, kik (külföldön szerzett tapasztalatok alapján) a képzőintézet mellett egy osztott, (legalább három tanítójú) és egy osztatlan (a képzőintézeti növendékektől vezetett) gyakorlóiskolát kívántak (mint ez Weissenfelsen van); ekkor a tanításlátogatás (hospitálás) s a harmadévesek próbatanítása a több-osztályú minta-iskolában eszközöltetett volna, az osztatlan

gyakorlóiskola pedig részint időszakonként, részint tantárgyankint a IV. évek között osztatottnak volna fel (a mint én ezt a Sárospataki Lapok 1882. évi folyamában, tehát a tanterv megjelenése előtt, ajánlottam volt).

Külső körülmények is voltak, a melyek kedvezőtlenül hatottak az 1882. tanterv kivitelére. A középiskolai törvény meghozataláig a gymnasium tagoltsága lehetővé tette, hogy az algymnasiumból a képzőbe lépő ifjak bizonyos kerek egésznek képező általános képzettséget vittek magokkal. A mint a gymnasium tagoltsága megszűnt, a képzőbe lépő ifjak előképzettsége töredékessé vált; némely ismeretekben (ó-kori történelem, ásványtan) annyi ismeretet hoztak magukkal, hogy azon szakokkal a képzőben újból foglalikozni fölösleges volt; más szakokban (természettan) meg ép minden előismeret nélkül voltak. E körülmény megzavarta a tanítóképzőnek az általános képzésre vonatkozó tantervét.

Egy másik körülmény is hátráltatta az 1882-iki tanterv végrehajtását. Az állami képzők igazgatása tárgyában fennálló szabályrendelet szerint a tanár «tantárgyát a tanterv szellemében az igazgató és tanári testület által megállapított módszerrel összhangzatosan tanítja». A külföldi képzőkkel ismeretes tanárok (többnyire igazgatók) e rendelkezés megvalósítása végett törekedtek, ha nem is épen «képzőintézeti pedagógia» megállapítására, mégis olyas-valamire, a mi több volt a tanítási idő és tananyag beosztásánál (az ú. n. tanmenetnél); «a tananyag módszeres feldolgozásának tervezete» cím alatt az egyes osztályok tanczélját (tantárgyak szerint), a tanítási eljárást stb. megállapították s már az 1877. évi tanterv életbelépte óta fejlesztették. Baj volt, hogy e helyi tantervet nemcsak a miniszterium nem kívánta be, hanem még a közephatóságok sem törődtek vele. A gymnasiumi tanterv végrehajtása tárgyában megjelent *Utasítások* aztán azon képzőintézeti tanárokat, kik nem látták a külföldi képzők működését, kik a tanterv szellemébe nem tudtak behatolni, arra indíták, hogy a képzők részére is ily *Utasításokat* kívánjanak.

1886-ban, az 1882. évi tanterv címlapján megjelölt időpontban (a négy évi tanfolyam első beteltével) több állami képző tanári testülete memorandum alakjában felterjeszté a miniszteriumhoz a tanterv kiigazítása iránti véleményét. Ugyanezen időben Hetey Gábor, dévai képzőintézeti igazgató szerkesztésében kezdetét vette a *Magyar Tanítóképző* című lap, mely a tantervkiigazítás kérdését is felvette programjába. E lapnak vezetése mellett (mely 1890-től kezdve mint havi folyóirat, Budapesten jelenik meg) folyt le a tantervkiigazítás története, mely három korszakot mutat fel: a *módosítás, az átalakítás és a felforgatás* korszakát.

A Magyar Tanítóképző első négy évfolyamában 16 közlemény vonatkozik a *tantervmódosításra*. Ezek eredményét a képzőintézeti tanárok egyesületének 1889. április. 15-én Budapesten tartott (I.) közgyűlése vette számba. Scherer Sándor volt a tanterv módosításáról szóló tétel előadója. Kivánta az általános és szakműveltségre tartozó disciplinának határozottabb elkülönítését, a tanítási gyakorlatok emelését s némely tantárgyak (főképen a művészetiek) óraszámának szaporítását; mindezt azonban az 1882. tanterv keretén belül, «melynek szellemét mindnyájan helyesnek tartjuk, s csak a részletekben óhajtunk változtatást».¹ A közgyűlés, idő hiányában, a javaslattal nem foglalkozott, hanem a választmányhoz utasította. Ezzel ki volt véve a vidéki képzőintézeti tanárok kezéből az a kérdés, mely leginkább rájuk tartozott, mely körül tapasztalatokat leginkább ők szerezhettek.

A M. T. K. 1890. évfolyamában már a *tanterv átalakítása* körül forog a kérdés. 35 tanulmány és közlemény foglalkozik e tárgy részleteivel. A képzőintézeti tanárok egyesületének (II-ik) közgyűlése 1890. aug. 19-én még mindig a tanterv módosításával vél ugyan foglalkozni, de ez már nem módosítás, hanem átalakítás volt. Kapi Gyula volt a tárgy előadója; kivánta az általános és szakképzés elkülönítését, némely tantárgyak, főképen pedig a tanítási gyakorlatok óraszámának emelését, a *tanterv részletesebb kidolgozását*, a tanórák számának tetemes emelkedése (134) miatt *egy új tanterv alkalmazását*, a zenetanárnak rendes tanáruvá való alkalmazását.²

A közgyűlés megbizta a választmányt, hogy a legközelebbi közgyűlésre *részletes tantervet* készítsen. Az előadó ugyan arról biztosít, hogy még mindig «az 1882. tanterv alapján áll, nem akarja azt megdönteni, hanem kívánja annak jelességeinek megtartását s fogyatkozásainak kijavítását».³ Scherer Sándor is még mindig azon optimisticus alapon állott, hogy «közlönyünk fennállása óta alig nyilatkozott valaki az 1882. tanterv lényeges változtatása mellett».⁴

Ha azonban elfogulatlanul itélünk, be kell látnunk, hogy e javaslatok túlhaladják az egyszerű tanterv-revisio körét; azok már messze menő reformokat jelentenek; különösen a tanárok létszámának kérdése nem tantervi, hanem szervezeti kérdés, a mit annyival kevésbé volt tanácsos a tanterv-revisioval kapcsolatba hozni, mert a minisztériumnak a négy-éves tanfolyamot behozó rendelete határozottan kimondotta, hogy a négy évet csak azon feltevésben állapítja meg, hogy az a tanárok

¹ M. T. K. 1889. évfolyam. 63. l.

² M. T. K. 1890. 456. l.

³ M. T. K. 1890. 454. l.

⁴ M. T. K. 1890. 565. l.

létszámának emelése nélkül keresztül vihető. Koczkára tették tehát az eddigi vivmányt is, mivel a felekezeti képzők úgy sem igen voltak hajlandók a tanfolyamok emelésére, s a miniszterium azt mondhatta volna, hogy miután a négy-éves tanfolyam nem sikerült, visszaállítja a három-éves tanfolyamot. Hiába inti Pál Ferencz a rohanókat, hogy «a kiigazítás nem jelenti az épület lebontását, hanem a meglévőnek itt-ott mutatkozó fogyatkozásainak kijavítását».¹ Hiába hirdeti Hajtman Pál, hogy «az 1882. tanterv vezérelvei oly szépek és kifogástalanul helyesek, hogy mindenkit kielégítenek».² Azonban: audaces fortuna adiuvat; a miniszterium nem vette észre a szavak és a tények közt levő ellentétet; még XIX. *Jelentésében* is jóhiszeműleg mondja a miniszter, hogy kevésbé a rendszer megváltoztatására, mint inkább a részletekben való *javitásra* és tökéletesítésre van szükség».

Ettől kezdve az egyesület választmányának külön *tantervkészítő* bizottsága veszi kezébe az ügyet és siettetni a *felforgatást*. A M. T. K. 1891. évfolyamában 39, az 1892. évfolyamban 32 közlemény látott napvilágot a tanterv *átalakításáról*. A temetési gyász-harangozásba belevegyül a *Pædagogium* nagy-harangja is. A M. T. K. 1891. évfolyamában egy tanulmányt tett közzé *Kozocsa Tivadar* arról, hogy »az ú. n. elméleti pædagogiai tárgyak tanítását is népiskolai gyakorlati alapra kell fektetni; az általános képzésre tartozó tantárgyaknál nem annyira az illető tárgy által képviselt tudományt, ennek rendszerét kell tanítani, hanem azokat is a pædagogiai képzés szolgálatába kell állítani».³ Hiába mondja Pál Ferencz, hogy «a javítással pár év múlva megint ott állunk, a hol most, t. i. sürgelnünk kell, hogy javítsunk».⁴ Hiába mondja Horváth József, hogy «a tantervjavaslat újra átalakítás alá kerül, mielőtt alkalmazása bekövetkezne».⁵ Hiába int az iglói képző tanári kara, hogy «nem azért kívánjuk tanítani az általános képzésre vonatkozó tárgyakat, hogy földmivest, iparost képezzünk; a természettudomány tanításánál pl. az a cél, hogy a leendő tanító az őt környező természetet megértse».⁶ — «Én is azon kezdem — mondja Somogyi Géza, a tantervmódosításról szóló közleményében — hogy a régi keretben kívánok maradni. Míg azonban ez sokaknál csak szólásmód, (mert bizony egyik-másik nagyon is elhagyta a régi keretet), addig én az 1882. tantervben mind a tananyag mennyiségét, mind az arra szánt időt elégségesnek

¹ M. T. K. 1890. 396. l.

² M. T. K. 1890. 387. l.

³ M. T. K. 1891. 60. l.

⁴ M. T. K. 1891. 223. l.

⁵ M. T. K. 1892. 16. l.

⁶ M. T. K. 1892. 160. l.

tartom, s nem ismerhetem el, hogy a mostani tanterv oly rossz, hogy annak alapján jó tanítókat nevelni ne lehetne».¹

Mindez nem használt semmit; az 1892. ápr. 12—14. közgyűlés Sztankó Béla előadói javaslata alapján elfogadott egy oly tantervjavaslatot, mely az által, hogy az általános műveltségre tartozó tantárgyakat a népiskolai oktatás szolgálatába helyezte, semmivé tette a tanító általános műveltségét; azáltal, hogy a művészeti, tanórák számát *mód nélkül* emelte, megvetette alapját a túlterhelésnek (heti tanórák száma $36 + 37 + 37 + 35 = 145$).² Sőt azáltal, hogy a soha senkitől nem kifogásolt elméleti szakképzést (neveléstudományi tárgyakat) felforgatta, bizonytalanságnak, sőt veszélynek tette ki a tanítók szakképzését is. Álmélkodva kérde az ember: hogyan lehetséges ez? Ha azonban a közgyűlés jegyzőkönyvét olvassuk, látni fogjuk, hogy legjobbaink ott voltak, s felszólaltak a tervezett *felforgatás* ellen. (Dr. Bartsch, Petrovác, Somogyi.) Dr. Bartsch «nem akarja alávetni új kísérletezésnek azon tanítási menetet, melyet hosszú tapasztalataink jónak bizonyítottak, mert az 1882. évi tantervet jobbnak, természetesebbnek tartja, mint a javaslatot. A fővárosiak — ugymond tovább — nem akarnak eltérni a megállapított tervezettől, mi pedig nem szeretnénk ellenkezésbe jönni saját meggyőződésünkkel; kéri a fővárosiakat, ne ragaszkodjanak oly mereven elfoglalt álláspontjukhoz».³ De hát a szavazatokat nem ponderálták, hanem numerálták. Így történt, hogy a vidéki képzők részére csinálták a tantervet a fővárosiak a vidékiek ellenére, az 1882. évi tanterv teljes felforgatásával.

A tantervjavaslat csakhamar a miniszteriumhoz került, onnan már 1892. nov. hóban a *Közoktatási Tanács*hoz küldetett, a mely bizottságot küldött ki a tanterv megkészítésére (többnyire azokat, kik a tanár-egyesületben is forogtak a tanterv körül.) A M. T. K. 1893. évfolyamában még mindig 15 közlemény foglalkozik a tanterv részleteivel. A *Tanács* 1893. jun. 26-án foglalkozott a tantervkészítő bizottság munkálatával, mely a tanórák számát 150-re emelte ($37 + 37 + 38 + 38$). E szerfölött magas óraszám mellett is a neveléstani órák száma hárommal *apadt*. A tanács előadója azon reményének ad kifejezést, hogy «ha a tanítás olyan lesz, a milyennek lennie kell, t. i. a népiskolai oktatásnak megfelelő, hogy a tananyag valóban az iskolában sajátíttassék el; akkor egyáltalában nem kell attól tartani, hogy az új tantervben a megszabott óraszám túlterhelést fog okozni».⁴ S ezt képes volt az előadó egy lélekzet-

¹ M. T. K. 1892. 163. 1.

² M. T. K. 1892. 298. 1.

³ M. T. K. 1892. 277. 1.

⁴ M. T. K. 1893. 431. 1.

vétel ideje alatt elmondani azzal, hogy a neveléstani órák számát hárommal apasztották. Méltán kérdi erre vonatkozólag Krausz S.: «Vegyük, uraim, komolyan fontolóra, lehetséges-e ez?»¹ A *Közoktatási Tanács* a munkálatot tíz képzőintézeti igazgatónak (miért nem valamennyinek?) küldötte meg nyomtatásban azon felhívással, hogy tegyék meg észrevételeiket «szél-jegyzetek alakjában». A beérkezett vélemények 1894. ápr. 16-án kerültek tárgyalás alá. A részleteket illetőleg mindegyik kisebb-nagyobb módosítást ajánlott; a legtöbb megegyezik abban, hogy az óraszám túlságosan magas. Egy vélemény volt feltétlenül elítélő; e szerint nem a tantervnek, hanem a képző szervezetének módosítására van szükség.² A javaslatok közül leginkább a részletekre vonatkozókat fogadta el a bizottság, míg azokat, a melyek a tantervjavaslat alapelveibe ütköztek s elfogadásuk a *javaslat felforgatását* okozta volna, többnyire mellőzték.³ Ime tehát a *restauratiót* *revolúciónak* keresztelé a tisztelt bizottság s ártatlan képet vág az általa eszközölt *felforgatáshoz*. *Difficile est...*

Denique a tantervjavaslat némi változtatással (a melyek között legfontosabb a heti tanóráknak tizzel való apasztása) visszakerült a miniszteriumhoz. E közben az «irányadó körök» feltétlenül bizván munkájok sikerében, munkába vették a képzőintézeti tanárok egyesületében az *Utasítások* készítését. A *Tanács* is «megbízatást kért» a miniszteriumtól a részletes utasítások megkészítésére. A munkát megzavarta a *Tanács* szünetelése. Azonban a M. T. K. 1895. évi X. száma megkezdette az elfogadott tanterv közlését, s a mint a *Tanács* 1896. őszén ismét feléledt, legelső teendője volt a képzőintézeti tanterv kiviteléhez szükséges utasítások munkába vétele. Ennyiben áll a tantervjavaslat ügye jelenleg. Az érdekelt körökből koronkint hallani egy-egy halk sohajt. Krausz S. szerint «a pädagogiai tárgyak beosztása és óraszama nem haladást, hanem visszaesést mutat. Tanítóink legnagyobb részének eddig is nem a tanításban való ügyetlenség volt egyik főfogyatkozása, hanem a pädagogiai ismeretek felületessége, mely miatt a nagy tömeg nem emelkedhetett a tanításban és nevelésben művészi öntudatosságig. Az új tanterv hiába szaporította a gyakorlatot, ez a bajon lényegesen nem segít».⁴ Simkó Endre sehogy se tud megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy a neveléstudományok szakiskolájában kevesebb óra jut a szakra, a a lényegre, mint más tárgyakra.⁵ Karoliny Mihály azt javasolja, hogy

¹ M. T. K. 1895. 253. l.

² Magyar Pädagogia 1894. 265. l.

³ M. T. K. 1894. 86. l.

⁴ M. T. K. 1895. 255. l.

⁵ M. T. K. 1896. 369. l.

ha a kormány szándéka a népoktatás ügyét rövid időn revisio alá venni, ne adja ki most az új tantervet.¹

A föntebbiekben rámutattam a tantervjavaslat eredendő büneire s az azokból származott fogyatkozásaira; hogy azonban teljes világításban álljanak előttünk, szükséges lesz ama fogyatkozásokat tüzetesebben is megvizsgálunk.

(Folytatása köv.)

DEZSŐ LAJOS.

TANFELÜGYELETÜNK REFORMJÁHOZ.*

Nem lesz talán fölösleges a népiskolai felügyeletnek, a minket, néptanítókat, oly közelről érdeklő kérdésnek tisztázásához, a mi tapasztalataink, pædagogiai gondolkodásunk és óhajaink szempontjából is hozzájárulni.

Ma már komoly ember nem vallja azt a nézetet, hogy a néptanító munkájának megítéléséhez nem kell külön szakműveltség, sőt már a közvéleménybe is átment az a felfogás, hogy a ki képzett emberek felügyeletére vállalkozik, annak magának is meg kell szereznie a megfelelő képzettséget. Természetes azért, hogy midőn e helyen Halász Ferencz úr a tanfelügyelet gyökeres reformjának, illetőleg a tanfelügyelői szakvizsgálatnak eszméjét megpendítette, ez az eszme általános tetszéssel találkozott, annál inkább, mert a felszólaló személyes állása biztosíték arra, hogy az eszme testet is fog öltetni.

Másként állunk azonban az eszme kivitelének tartalmával és módozataival. Szerény véleményem szerint az előterjesztett tervet nem fogja megteremni azon üdvös gyümölcsöket, melyeket az ily tárgy fontosságának megfelelő reformoktól jogosan várni lehetne, mert ez csak félrendsabály jellegével birna s arra lenne alkalmas, hogy a tanítótság jogos követelményeit, a népoktatási törvény általános revisióját ad græcas calendis elodázza.

Az iskolai felügyeletről szólva, nemcsak a kerületi felügyelet veendő figyelembe, hanem a helyszíni felügyelet is. Mindkettőnek célja a pædagogia szabályai, de még a józan ész felfogása szerint

¹ M. T. K. 1896. 155. l.

* Felolvastatott a Magyar Pædagogiai Társaság 1897 május' hó 22-én tartott havi ülésén.